

ΑΦΙΕΡΩΜΑ «ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΟ ΘΕΑΤΡΟ»

Πόρφυρας ΚΕ' φύλ. 114 (Κέρκυρα, Ιανουάριος-Μάρτιος 2005),
σσ. 517-782, πολλές εικ., ISSN 1105-137X.

Το επτανησιακό θέατρο είναι, χωρίς άλλο, εκείνο το κεφάλαιο του ελληνικού προεπεισασατιτικού θεάτρου, που έχει την περισσότερη ανάγκη περαιτέρω έρευνας, μετά από τις θεαματικές προόδους που έκανε η διερεύνηση του Κρητικού θεάτρου τις τελευταίες δεκαετίες, την ανακάλυψη του αιγαιοπελαγίτικου θεάτρου, όπου δεν μας περιμένουν, απ' ό,τι φαίνεται, ακόμα πολλές εκπλήξεις, και την τρέχουσα έρευνα στο χώρο του φαναριώτικου θεάτρου και του θεάτρου των Παραδουνάβιων ηγεμονιών, που έφερε τα τελευταία χρόνια μια σειρά από νέα κείμενα στο φως και θα φέρει και άλλα. Μόνο στο επτανησιακό θέατρο παρατηρείται μια πιο συγχρατημένη δυναμική, αν και αποτελεί και τη φακοκοκκαλιά του νεοελληνικού θεάτρου, όμως η διερεύνηση του 19ου αιώνα έχει κάνει περισσότερες προόδους. Η δε επέτειος για τον Ξενοπούλο εμπλούτισε σημαντικά τη σχετική βιβλιογραφία κι έφερε και πάλι στο φως το ζήτημα, αν και στον 20ό αιώνα υπάρχει ή όχι ξεχωριστό επτανησιακό θέατρο (Διον. Ρώμας, ζακυνθινές ομιλίες κτλ.). Το τεύχος-αφιέρωμα του *Πόρφυρα* δίνει μια νέα και σημαντική ώθηση στον τομέα αυτό, πράγμα που θα γίνει φανερό από μια απλή περιγραφή του περιεχομένου του. Η σύνταξη του αφιερώματος, που βρισκόταν στα χέρια του Διονύση Μουσομύτη, καταβάλλει μια συστηματική προσπάθεια μιας σφαιρικής κάλυψης του θέματος και προσφέρει μια ολοκληρωμένη προσέγγιση, που σε τέτοια έκταση και σε τέτοια αναλυτικότητα δεν υπήρχε στο παρελθόν.

Την αρχή κάνει μια συνέντευξη με τον Σπύρο Α. Ευαγγελάτο: «Συζητώντας εφ' όλης της ύλης για το Επτανησιακό θέατρο» (σσ. 519 εξ.), που προσφέρει μια προφορική ανασκόπηση της ιστορίας του θεάτρου στα Επτάνησα, της ειδικής δραματουργίας των Ιόνιων νήσων, με προσωπικές εκτιμήσεις και βιώματα κτλ. Τη συνέντευξη πήρε ο Θεοδόσης Πυλαρινός. Ακολουθεί άλλη συνέντευξη, με τον Mario Vitti: «Συζήτηση για ένα 'θεατρικό πείραμα' του Νικόλαου Σοφιανού» (σσ. 531 εξ.), συνέντευξη που πήρε ο Περιολής Παγκράτης, και αναφέρεται στην ελληνικά γραμμένη πέμπτη πράξη της κωμωδίας «*I tre tiranni*» του Agostino Ricchi (1533), που φιλοτέχνησε ο Νικόλαος Σοφιανός και εξέδωσε ο Ιταλός νεοελληνιστής το 1966. Ο Δημήτρης Σπάθης, επανέρχεται σ' ένα θέμα, το οποίο έχει θέξει κι αλλού («Η επτανησιακή συμβολή στη θεμελίωση της νεοελληνικής σκηνης και ο Αντώνιος Μανούσος» στον τόμο: *Το Ελληνικό Θέατρο από τον 17^ο στον 20^ο αιώνα, Πρακτικά Α' Πανελλήνιου Θεατρολογικού Συνεδρίου 17-20 Δεκεμβρίου 1998*, Αθήνα 2002, σσ. 89-196): «Ο επτανησιακός κριός. Οι Επτανήσιοι και η συμβολή τους στη θεμελίωση της ελληνικής θεατρικής σκηνης» (σσ. 535 εξ.). Αρχικά στέκεται στην Ελισάβετ Μουτζάν-Μαρτινέγκου, πριν αρχίσει μια σφαιρική επιθεώρηση της θεατρικής ιστορίας των Επτανήσων κατά το 18ο και 19ο αιώνα, δίνοντας έμφαση σε δραματικά έργα και παραστάσεις, σε θιάσους και ηθοποιούς. Ο Ιωσήφ Βιβιλάκης δημοσιεύει το μελέτημά του για την *Ευγένια* (βλ. παραπάνω): «*Ευγένια*. Ένα θρησκευτικό δράμα του 17ου αιώνα» (σσ. 551 εξ.), ενώ ο Γιώργος Πεφάνης δίνει μια σύντομη περιήληψη της μονογραφίας του (βλ. παραπάνω) για το ίδιο έργο: «Από το λαϊκό στο σκηνικό παραμύθι. Η περιήληψη της *Ευγένιας* του Θεόδωρου Μονσελέζε» (σσ. 565 εξ.). Και ο Πλάτων Μαυρομούσος επανέρχεται σ' ένα θέμα που τον έχει απασχολήσει στο παρελθόν («Το ιταλικό μελόδραμα στο θέατρο Σαν Τζιάκομο της Κέρκυρας (1733-1798)», *Παράβασις* 1, 1995, σσ. 147-191), εστιάζοντας όμως τον προβληματισμό στην πρώτη κερκυραϊκή παράσταση όπερας, η οποία παρουσιάζεται κάπως απομονωμένα μέσα στο ιστορικό των σχεδόν 100 παραστάσεων

ιταλικού μελοδράματος στο San Giacomo: «Η πρώτη παράσταση ιταλικού μελοδράματος στο θέατρο San Giacomo της Κέρκυρας (1733). Βεβαιότητες και ερωτήματα» (σσ. 581 εξ.). Ο υποφαινόμενος παρουσιάζει ενδεικτικά το ρεπερτόριο της ιταλικής όπερας στα Επτάνησα επί Αγγλοκρατίας, επιχειρώντας και μια σύγκριση με την Ερμούπολη, την Πάτρα και την Αθήνα: «Η ιταλική όπερα στα Επτάνησα επί Αγγλοκρατίας (1813-1863). Πρώτες παρατηρήσεις με βάση τα βιβλιογραφημένα λιμπρέτα» (σσ. 591 εξ.), με ένα εκτενές επίμετρο, όπου καταγράφονται 145 λιμπρέτα με πλήρη στοιχεία του εξωφύλλου, αναφορά πηγών και συγκριτικά σχόλια. Η Susana Lugo Mirón συγκρίνει δύο θεατρικές Ιφιγένειες στις αρχές του 18ου αιώνα, μια ισπανική και μια ελληνική: «*Ιφιγένεια*: μια ισπανική και μια ελληνική θεατρική διασκευή στις αρχές του 18ου αιώνα (José de Canizares και Πέτρος Κατσαίτης)» (σσ. 625 εξ.).

Στη συνέχεια περνάμε σε άλλο θεματικό πεδίο: Σπύρος Α. Καββαδίας, «Η σάτιρα στις ζακυνθινές ομιλίες» (σσ. 637 εξ.), σχολιάζοντας τα γνωστά κείμενα: αναφέρει επίσης «Ρεβέκκα» ανωνύμου, «Γυναικοκαβγάς στο Γέτο» του Δημ. Σταυράκη, «Ο κόντε Αμυράλις» του Διον. Αρβανιτάκη, «Ο αφέντης Λαός» του Γιάννη Σταμίρη, «Ο τρωικός πόλεμος» του Ν. Γουστέτη (ίσως δεν είναι ο συγγραφέας, αλλά το έχει εκδώσει, βλ. στη συνέχεια). Ιστορικό ενδιαφέρον έχει το μελέτημα της Ελένης Δ. Γουλή: «Με αφορμή την περίπτωση του Σαβόγια Ρούσμελι. Ασυνέχεια, χάσματα και προοπτικές για την ανασύσταση της θεατρικής ζωής της Ζακύνθου» (σσ. 643 εξ.), συγκεντρώνοντας τα λίγα γνωστά στοιχεία για τη βιογραφία του. Η Έλσα Ανδριανού: «Από τον *Χάση* στον *Βασιλικό*. Τυπολογικά στοιχεία και ηθογραφικές αποτυπώσεις στους δύο πόλους της πρώιμης ζακυνθινής δραματουργίας» (σσ. 657 εξ.), προσφέρει μια σύγκριση των δύο έργων, ενώ ο Κώστας Γεωργουσόπουλος σχολιάζει σύντομα θεατρικό έργο του 1836, που είχε εκδώσει πρόσφατα ο Παναγιής Κοντομήχης στη δεύτερη έκδοση της μονογραφίας του *Το νεοελληνικό θέατρο στη Λευκάδα (1800-1940)*, Αθήνα 2003 (βλ. τη βιβλιοκρισία μου στην *Παράβαση* 6, 2005, σσ. 409-410): «Το *Όνειρον* του Ι. Ν. Μαρίνου» (σσ. 667 εξ.). Απόσπασμα άγνωστης ιστορικής τραγωδίας του αδελφού του Ιωάννου Ζαμπέλιου παρουσιάζει ο Λάμπρος Βαρελάς: «*Μιχαήλ ο Παλαιολόγος* (1849). Μια άγνωστη ιστορική τραγωδία του Σπυριδώνα Ι. Ζαμπέλιου» (σσ. 671 εξ.), που είχε εκδοθεί στην εφημερίδα «*Μέλλον*». Με άλλη ιστορική τραγωδία ασχολείται ο Θεοδόσης Πυλαρινός: «Το *λόγιο θέατρο* στην Κέρκυρα στα μέσα του 19ου αιώνα. Νικολάου Τιμολέοντος Βουλγάρεως, *Κωνσταντίνος ο Παλαιολόγος*, τραγωδία εις πράξεις πέντε» (σσ. 687 εξ.), έργο που εκδόθηκε το 1847/48. Τη θεατρική βιβλιογραφία της Κεφαλονιάς εμπλουτίζει η Χρυσόθεμις Σταματοπούλου-Βασιλάκου: «Άγνωστα κεφαλονίτικα θεατρικά κείμενα» (σσ. 699 εξ.), που βρέθηκαν στο αρχείο Τυπάδων-Ιακωβάτων στο Ληξούρι: την πρώτη, «κομωδία» 1831-36, έχει εκδώσει πρόσφατα (Χρ. Σταματοπούλου-Βασιλάκου, «*Άνθμος Μαζαράκης διακωμωδούμενος*»: ένα άγνωστο ληξουριώτικο θεατρικό χειρόγραφο», *Κεφαλληνιακά Χρονικά* 9 (2003), σσ. 1-51), Άλλη περίπτωση παρουσιάζει ο Ηλίας Α. Τουμασάτος: «Ρουμάνια 1871. Ένας Κεφαλονίτης μεταφράζει Ρακίνα στα ελληνικά και οραματίζεται την ένωση της Ευρώπης» (σσ. 711 εξ.)· πρόκειται για τον Παναγιώτη Πανά (1832-1896) και την *Ιφιγένεια εν Αυλίδι* του Ρακίνα, που εκδόθηκε στο Βουκουρέστι το 1871. Ο Διονύσιος Ν. Μουσαμότης προσφέρει μια ανάλυση άλλου έργου: «*Το Τύμπανον και η Σάλπιγξ*. Ζακυνθινό κωμειδύλλιο του Πίου Α. Μαρτζώκη» (σσ. 723 εξ.), που ανήκει στην κατηγορία των πρώιμων ζακυνθινών κωμειδυλλίων· σε παράρτημα δημοσιεύεται και όλο το κείμενο. Ακολουθεί άρθρο της Βαρβάρας Γεωργοπούλου: «Σκιαγραφώντας το θεατρικό τοπίο στο μεσοπολεμικό Αργοστόλι» (σσ. 745 εξ.), άρθρο της Ευανθίας Ε. Στιβανάκη: «Η Κέρκυρα στο Διον. Ρώμα, 'Ο Καζανόβας στην Κέρκυρα'» (σσ. 761 εξ.), καθώς και μια σπουδαία βιβλιογραφική απόπειρα της Ελένης Δ. Γουλή: «Συμβολή στην επανησιακή θεατρική βιβλιογραφία» (σσ. 765 εξ.), που περιέχει συνολικά 311 λήμματα.

Το τεύχος αυτό αποτελεί μια πολύ σημαντική συνεισφορά σ' έναν ερευνητικό τομέα κομβικό, όπως είναι το επανησιακό θέατρο για την ιστορία του νεοελληνικού. Οι περισσότερες εργασίες που δημοσιεύονται είναι ουσιαστικές και αποτελούν πραγματική πρόοδο για την έρευνα, πράγμα καθόλου αυτονόητο σε τέτοιου είδους αφιερώματα περιοδικών. Θα έπρεπε να συγχαρεί κανείς τον συντάκτη Διον. Μουσιμότη για το αποτέλεσμα και να ελπίζει πως και άλλα περιοδικά θα ακολουθήσουν το παράδειγμα, για να παρουσιάσουν πιο ουσιαστικά αφιερώματα απ' ό,τι αυτό γίνεται συνήθως μέσα στη βιασύνη των καιρών.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

LIA BRAD CHISACOFF

Antologie de literatura greaca din principatele Române. Proza si teatru, secolele XVIII-XIX.
Editie bilingva, Bucuresti, Pegasus Press 2003, σσ. XLI+676, 4 εικ., ISBN 973-85848-1-7.

Μια ανθολογία φαναριωτικής πεζογραφίας και θεάτρου με ανέκδοτα και άγνωστα έργα από τα κρατικά αρχεία της Ρουμανικής Ακαδημίας και άλλα από το χώρο των Παραδονάβων Ηγεμονιών είναι ένα δώρο θεού και εκ των προτέρων ευπρόσδεκτο και καλοδεχούμενο. Η εκδότρια είναι γνωστή από την έκδοση της ανολοκλήρωτης σάτιρας *Το σαγανάκι της τρέλλας* (1786), από άγνωστο συγγραφέα (Lia Brad Chisacoff: *Ρήγας, Ανέκδοτα έργα*, Βουκουρεστί 1998), που είχε προσγραφεί στον Ρήγα Βελεστινλή, όμως η σχετική επιχειρηματολογία δεν επαρκεί (Β. Πούχνερ: «Νέο θεατρικό έργο του Ρήγα Βελεστινλή; Κριτικές παρατηρήσεις σε μια προσωρινή έκδοση», *Παράβασις* 5, 2002, σσ. 295-309). Διαπιστώθηκε τότε πως η εκδοτική φροντίδα για το δύσκολο αυτό κείμενο, γεμάτο τουρκικές και ρουμανικές λέξεις και εκφράσεις, δεν ήταν η πρόποσα και ότι το όλο κείμενο πρέπει να εκδοθεί εκ νέου με εμπειριστατωμένο σχολιασμό, γλωσσάριο κι εξηγήσεις για πρόσωπα και πράγματα. Το κείμενο εκδίδεται εδώ για δεύτερη φορά, βελτιωμένο, αλλά απέχει ακόμα από μια ικανοποιητική παρουσίαση. Αυτή η ελλιπής εκδοτική φροντίδα ισχύει δυστυχώς σχεδόν για όλα τα κείμενα που παρουσιάζονται εδώ στο μονοτονικό (αντί με την ιστορική ορθογραφία), computer-generated, με λάθη και αβλεπίες που επαναλαμβάνονται βασανιστικά και μηχανιστικά, κι άλλα που οφείλονται στη βιασύνη και σε παραναγνώσεις. Άλλωστε τα περισσότερα από τα κείμενα αυτά δεν είναι άγνωστα, αλλά έχουν εντοπισθεί από την Κορηλία Παπακωστέα Δανιελοπούλου, τον Κώστα Βαλέτα και την Άννα Ταμπάκη, και πιο πρόσφατα, σε ειδική αποστολή, από τον Γρηγόρη Ιωαννίδη.

Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά τους. Η εισαγωγή (prolog) χωρίζεται σε μια γενική τοποθέτηση της φαναριώτικης λογοτεχνίας και έναν σύντομο σχολιασμό για κάθε από τα παρουσιαζόμενα ελληνικά κείμενα με ρουμανική μετάφραση. Ο εντοπισμός των περισσότερων αυτών έργων έχει γίνει ήδη από την Cornelia Papacostea Danielopou (*Literatura in limba greaca din Principatele Române (1774-1830)*, Bucuresti 1982 και *Convergences culturelles greco-roumaines (1774-1859)*, Θεσσαλονίκη 1998, «La littérature grecque des Principautés roumaines», *Revue des études sud-est européennes* XVIII, 1980, σσ. 333-344, και για τις θεατρικές σάτιρες ειδικά σσ. 83 εξ.). Και ερευνητική αποστολή της ελληνικής Θεατρολογίας σε ρουμανικά αρχεία και βιβλιοθήκες έφερε όλα τα χειρόγραφα θεατρικά κείμενα και στην Αθήνα (βλ. Γρ. Ιωαννίδης / Β. Πούχνερ: «Πορίσματα ερευνητικής αποστολής της ελληνικής